

Руснак С. О.

аспірант

Подільський державний аграрно-технічний

університет

ОЦІНКА СТАНУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сучасному етапі розвитку спостерігається позитивна динаміка впровадження пенсійної реформи в Україні. Зокрема активно розвивається третій рівень пенсійної системи – недержавне пенсійне забезпечення. Аналіз показників створення суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення та оцінки ефективності їх діяльності дає змогу оцінити стан недержавного пенсійного забезпечення в Україні в сучасних умовах.

Ключові слова: пенсійна система, недержавний пенсійний фонд, пенсійні активи, недержавне пенсійне забезпечення.

Постановка проблеми. Першочерговим завданням соціальної політики держави є забезпечення достойної старості її громадянам. Згідно Конституції України, це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними [1]. Проте держава не в змозі повністю забезпечувати громадян пенсійними виплатами. Соціальне навантаження на ринок праці поступово зростає, в результаті демографічної кризи, та передчасного старіння населення, і згідно прогнозів в 2050 р. на одного працюючого буде припадати 15,2 пенсіонерів [2]. Це в свою чергу створить проблеми, щодо наповнення Пенсійного Фонду та виплати достойних пенсій.

Результатом процесу, який почався ще в 1980 році, коли кількість населення пенсійного віку почала перевищувати кількість працюючих, стало прийняття 9 липня 2003 р. Законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [3] та «Про недержавне пенсійне забезпечення» [4], що набули чинності з 1 січня 2004 р., – саме ця дата зазвичай вважається офіційним стартом національної пенсійної реформи. Однак реалізація цих Законів на практиці поки що не дала відчутних результатів, оскільки початок пенсійної реформи збігся у часі з затяжною політичною кризою, пов'язаною з виборчим процесом. Отже на сьогоднішній день питання розгляду особливостей діяльності системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні набуває надзвичайної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти пенсійного забезпечення розглядаються у працях вітчизняних та зарубіжних економістів. Значимий внесок у формування національної концепції пенсійного забезпечення зробили В. І. Грушко [5], М. В. Демченко [6], Е. М. Лібанова [2], С. Л. Лондар [7], С. В. Науменкова [8], О. В. Неліпович [9] та інші.

Проведений аналіз надбань вітчизняної науки і практики свідчить про відсутність системного дослідження багатьох проблем недержавного пенсійного забезпечення. Чимало суджень про державну підтримку, організацію і способи діяльності фінансових установ в системі недержавного пенсійного забезпечення, шляхи підвищення ефективності відповідного фінансового механізму є на сьогодні суперечливими та дискусійними. Зазначене свідчить про необхідність наукового дослідження і обґрунтування покращення умов, вдосконалення фінансового механізму функціонування недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Наявність проблем на шляху реформування вітчизняної пенсійної системи

та потреба науково-теоретичного обґрунтування та розв'язання їх підтверджують актуальність наукових досліджень у цій сфері.

Формулювання цілей. При написанні даної статті було поставлено такі цілі:

1) дати оцінку сучасному стану недержавного пенсійного забезпечення;

2) провести порівняння теперішнього стану недержавного пенсійного забезпечення та стану на початку пенсійної реформи;

3) визначити тенденції щодо розмірів пенсійних активів, які знаходяться в розпорядженні недержавних пенсійних фондів.

Виклад основного матеріалу. Пенсійна система, яка дісталась Україні в спадок від минулих часів, з самого початку не відповідає пенсійним очікуванням її громадян, а тому поступово реформується з урахуванням кращого світового досвіду. Поряд з основною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні запроваджується додаткова система недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ).

Для того, щоб забезпечити людині достатній життєвий рівень після закінчення активної трудової діяльності, в Україні запроваджується сучасна трирівнева пенсійна система. Вона базується на трьох незалежних один від одного рівнях (рис. 1), два з яких – обов'язкові, а один – добровільний [10, с. 53-59].

Перший рівень – це солідарна система, в якій усі кошти, що перераховуються підприємствами та застрахованими особами до Пенсійного фонду України, одразу ж виплачуються нинішнім пенсіонерам.

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Частина обов'язкових пенсійних відрахувань буде спрямована на персональні рахунки громадян. Ці кошти

будуть інвестуватися в українську економіку, а інвестиційний дохід збільшуватиме розмір майбутніх пенсійних виплат.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення. В цій системі можуть брати участь добровільно як фізичні особи, так і юридичні особи-роботодавці.

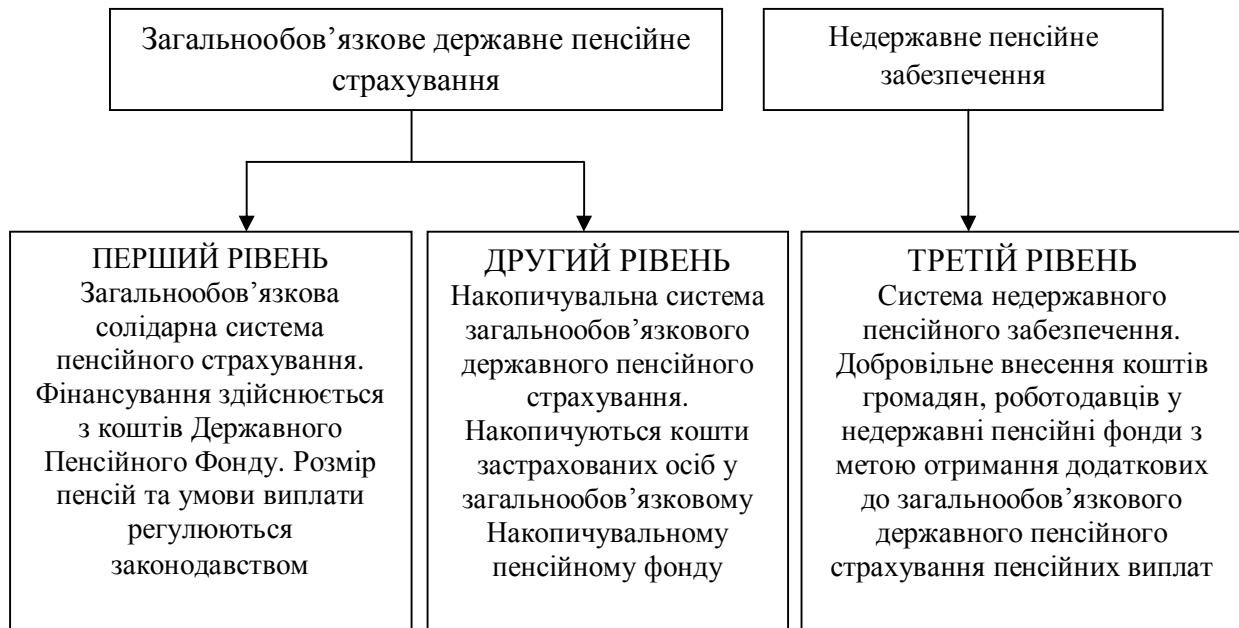

Рис. 1. Трирівнева пенсійна система [10]

Система недержавного пенсійного забезпечення – це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат [8, с. 53-59].

Самими ж учасниками недержавного пенсійного забезпечення є:

– недержавні пенсійні фонди – шляхом укладання пенсійних контрактів між адміністраторами фондів та вкладниками;

– страхові організації – шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;

– банківські установи – шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків.

Найбільш ефективними та надійними є недержавні пенсійні фонди. Це пояснюється відсутністю ризикових схем при розміщенні коштів, розподілом повністю всієї суми інвестиційного доходу між учасниками фонду, наявністю податкових пільг, а також неможливістю банкрутства [11, с. 72-73].

Недержавні пенсійні фонди в Україні розпочали свою діяльність з 2004 року і є новими інститутами в економіці України. У своїй діяльності НПФ пов'язаний з компанією з управління пенсійним фондом, компанією з управління пенсійними активами, банком-зберігачем. Недержавний пенсійний фонд – це неприбуткова юридична особа, він не може бути проголошений банкрутом та ліквідований за законодавством про банкрутство [4]. Ринок недержавного пенсійного страхування є одним із найбільш динамічних. Проаналізуємо динаміку створення та розвитку НПФ (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка розвитку Недержавних пенсійних фондів [12]

Як бачимо з рис. 2, починаючи з 2005 року кількість НПФ збільшилась більш ніж на 42% і становила 94 недержавних пенсійних фонди, в свою чергу, кількість адміністраторів НПФ залишилася незмінною, не зважаючи на численні коливання протягом досліджуваного періоду. Варто також зазначити, що найбільшою була кількість НПФ у 2009 році та склала 110 недержавних пенсійних фондів, а найменшою – в 2005 році і становила 54 недержавних пенсійних фонди. Тобто до 2009 року спостерігалась позитивна динаміка зростання кількості НПФ, а вже починаючи з 2009 року їх кількість пішла на спад. Щодо кількості адміністраторів НПФ, то максимальний рівень було зафіксовано в 2007, 2008 рр., а мінімальний – 2005, 2012 рр. Тенденція розвитку адміністраторів НПФ є аналогічною тенденції розвитку самих НПФ та відображає збільшення кількості, починаючи з 2005 року, а потім, починаючи з 2008 року – їх зменшення, а в 2012 році повернення до рівня 2005 року.

Хоча в даному випадку кількість НПФ та їх адміністраторів не відіграє значної ролі, оскільки дана пенсійна реформа спрямована на якість, тобто отримання учасниками НПФ інвестиційного доходу, що є більш ймовірнішим при більшій концентрації коштів, а саме при мінімальній кількості НПФ та максимальній кількості внесків їх учасниками. Вважаємо за доцільне провести аналіз динаміки розміру пенсійних активів, а також внесків учасниками НПФ та їх виплат, з метою відображення фінансового розвитку недержавних пенсійних фондів (рис. 3.)

Рис. 3. Обсяг пенсійних виплат внесків та пенсійних активів [12]

З рис. 3 видно, що в порівнянні з 2007 р., у 2012 р. обсяг пенсійних активів збільшився в 5,9 раз, і склав 1660,1 млн. грн., що на 273,2 млн. грн. більше ніж в 2011 р. Також можна спостерігати за зростанням суми пенсійних виплат та пенсійних внесків, зокрема, в порівнянні з 2007 р., в 2012 р. суми пенсійних виплат і внесків збільшилися в 27,6 і 5,6 разів відповідно. Абсолютний приріст пенсійних внесків у 2012 р., в порівнянні з 2011 р. становив 211,7 млн. грн. Як бачимо, значного збільшення зазнали пенсійні виплати, що зумовлено розвитком НПФ та збільшенням кількості пенсійних активів, а також збільшенням обсягів пенсійних внесків учасниками недержавних пенсійних фондів.

Діяльність у системі недержавного пенсійного забезпечення контролюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку і Національним банком України. Крім того, учасники

фонду можуть самі контролювати ефективність роботи недержавного пенсійного фонду, отримуючи інформацію про стан своїх накопичень (в тому числі і про інвестиційний дохід), а у разі незадовільної роботи фонду переводити свої кошти до іншого недержавного пенсійного фонду [13, с. 167].

Така структура недержавних пенсійних фондів була передбачена з метою недопущення втрати пенсійних накопичень і забезпечення "прозорості" діяльності фондів. Недержавний пенсійний фонд юридично відокремлений від засновників, роботодавців - вкладників і компаній, які надають послуги. Тому навіть у разі банкрутства або ліквідації будь-якої з цих компаній, в тому числі й зберігача, пенсійні кошти не будуть втрачені.

Висновки. Одним із рівнів пенсійної системи України є недержавне пенсійне забезпечення, яке являється добровільним накопичувальним страхуванням. Учасниками його можуть бути три фінансові інститути, зокрема: недержавні пенсійні фонди, страхові компанії та банки. Основу недержавного пенсійного забезпечення складають недержавні пенсійні фонди, кількість яких збільшилася з 54 – в 2005 р., до 94 – в 2012 р. Також пенсійні активи збільшилися майже в 6 раз за останні 6 років і склали 1660.1 млн. грн., що є досить позитивним чинником для розвитку НПЗ в країні в цілому. Починаючи з 2005 р., активи пенсійних фондів впевненими темпами зростають, пропорційно з ними зростають пенсійні внески учасників НПФ, що свідчить про поступове закріплення недержавного пенсійного забезпечення в свідомості людей. Це зумовлено підтримкою держави та наданням значних пільг для НПФ та неможливості їх банкрутства, згідно з чинним законодавством.

З метою подальшого розвитку недержавного пенсійного забезпечення та закріплення його позицій, необхідно провести наступні заходи:

– провести масову інформаційну роботу з населенням, з метою презентації переваг та позитивних сторін НПЗ, що зменшить недовіру населення до даного виду пенсійного забезпечення;

– удосконалити нормативно-законодавчу базу, що зумовить більшу концентрацію коштів в НПФ, як більш захищених законодавством учасників НПЗ;

– збільшити контроль відповідних органів за використанням активів НПФ та забезпечити доступ до даної інформації учасниками НПФ, що зумовить впевненість громадян в надійності зберігання їх внесків.

Проведення вищевказаних заходів призведе до підвищення зацікавленості населення України недержавним пенсійним забезпеченням та до зміцнення позицій недержавних пенсійних фондів на ринку фінансових послуг України.

Список використаної літератури

1. Конституція України. Закон України "Про внесення змін до Конституції України" № 2222-IV від 8.12.2004 р.: прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Велес, 2005. – 48 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15>
2. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. (колектив авторів) за ред. чл.-кор. НАНУ, д.е.н., проф. Е.М. Лібанової. – К.:Укр.центр соц. реформ, 2006.-138 с.
3. «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» – Закон України від 9 липня 2003 року №1058-IV // Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України станом від 27 квітня 2007 року №996-V – Комп'ютерно-довідкова система законодавства України (www.liga-zakon.com.ua), квітень 2008 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>

4. Про недержавне пенсійне забезпечення» – Закон України від 9 липня 2003 року №1057-IV // Із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 07 липня 2011 року №3610-17 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>.
5. Бабірад М. М., Оліярник В. В. Оцінка стану недержавного пенсійного забезпечення в Україні та перспективи його розвитку // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.9. – С. 174-180.
6. Витка Ю. Недержавні пенсійні фонди: українська модель // Юридичний журнал. – 2010. – № 6. – 167 с.
7. Грушко В. І. Пенсійна система України: Навч. посіб. / В. І. Грушко, Н. В. Грушко, О. В. Бевзенко. – К.: Кондор, 2006. – 334 с.
8. Демченко М. В. Сучасний стан та проблеми розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні / М. Демченко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.9. – С. 161–168.
9. Інформація про стан і розвиток недержавного пенсійного забезпечення України / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/732.html>.
10. Лондар, С. Л. Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні / С. Л. Лондар, Л. П. Лондар // Фінанси України. – 2011. – № 9. – С. 45-58.
11. Момотюк Л. Є. Роль недержавних пенсійних фондів у системі пенсійного забезпечення / Л. Є. Момотюк // Фінанси України. – 2006. – №6. – С. 71-77.
12. Науменкова С. В. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні / С. В. Науменкова. – К.: Знання, 2010. – 16 . с. – (Бібліотека товариства «Знання». Серія «Економічна», 2010. № 5–6).

13. Неліпович О. В. Проблеми та перспективи стимулювання розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні / О. В. Неліпович. – Збірник наукових праць «Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України». – Хмельницький. – 2009. – С. 72-79.

РУСНАК С.А. ОЦЕНКА СОСТОЯНИЯ НЕГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В УКРАИНЕ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ.

На современном этапе развития наблюдается положительная динамика внедрения пенсионной реформы в Украине. В частности активно развивается третий уровень пенсионной системы – негосударственное пенсионное обеспечение. Анализ показателей создания субъектов негосударственного пенсионного обеспечения и оценки эффективности их деятельности позволяет оценить состояние негосударственного пенсионного обеспечения в Украине в современных условиях.

Ключевые слова: пенсионная система, негосударственный пенсионный фонд, пенсионные активы, негосударственное пенсионное обеспечение.

RUSNAK S. O. ASSEHMENT OF NON-STATE PENSION IN UKRAINE IN MODERN CONDITIONS.

At the present stage of the development, we can observe a positive dynamics implementation of the pension reform in Ukraine. In particular, rapidly development of the third level of pension system – the non-state pension ensuring. Analysis of indicators of subjects of non-state pension ensuring and estimation of effectiveness of their activity allows estimate the condition of non-state pension ensuring in Ukraine and the main perspectives of its development.

Keywords: pension system, non-state pension fund, pension assets, non-state pension ensuring.